Consideraţii asupra unor surse orientale ale *Istoriei ieroglifice*. Studiu de caz: *Kalīla wa Dimna*

ALINA-GEORGIANA FOCŞINEANU[1]

This study investigates the influence of *Kalīla wa Dimna* on Dimitrie Cantemir's novel *Istoria ieroglifică* written in 1705 in Constantinopole from a socio-cultural perspective, taking into consideration the author's knowledge of Oriental cultures, languages and literatures. Our main intention is to research how Dimitrie Cantemir loaned some characters and stories and modified them.

To begin with, we found out some Oriental culturemes (Babylon, Euphrates, Asia, Semiramis, the desert of Arabia, Mesopotamia and the Persian Empire) which we examined according to their inherent symbolism and Dimitrie Cantemir's explanations assigned in his glossary (*Scara a numerelor şi cuvintelor streine tâlcuitoare* – Cantemir 1983 I: 26 and *Scara a numerelor şi cuvintelor ieroglificeşti tâlcuitoare* – Cantemir1983 II: 209–229).

In addition, we discussed comparatively the struggle for power and the literary motif of betrayal identified in *Kalīla wa Dimna* and *Istoria ieroglifică*. What is more, we described some characters from the point of view of their intellectual superiority (the ox Šatraba and the Unicorn) and feeling of hatred (the bird Fanza and the Chameleon). By analyzing ten characters (the Jackal, the Lion, the Raven, the Fox, the Lynx, the Monkey, the Wolf, the Elephant, the Pig and the Mouse), we discovered a range of various similarities and differences regarding their behaviour, attitudes, beliefs, set of values or mentalities.

Key-words: *Dimitrie Cantemir*, *Oriental sources*, ***Kalīla wa Dimna***, ***Istoria ieroglifică***, ***Paňchatantra***, ***Hümayunname***

[1] Universitatea din Bucureşti, România.

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Introducere. Stadiul actual al cercetării

Valorificând atât contextul istorico-cultural al îndelungatei şederi de 17 ani la Constantinopole, cât şi scrierea *Istoriei ieroglifice* în 1705 în capitala otomană, lucrarea abordează romanul lui Dimitrie Cantemir din perspectiva posibilei influenţe exercitate de *Kalīla wa Dimna*, versiunea arabă a *Pañchatantrei*. Cercetarea noastră este legitimată de aprecierile lui Dimitrie Cantemir (1977: 471–472) din *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane* referitoare la opera în discuţie, cunoscută în istoria culturală turcă sub numele de *Hümayunname* (*Cartea împărătească*), şi de stadiul actual al cercetării surselor orientale ale *Istoriei ieroglifice* (Anghelescu 1973, 1975, Sorohan 1978, Bhose 1990, Grigore 2010, 2013, Creţu 2013 I, II).

Lucrarea îşi propune să treacă în revistă unele similitudini existente între cele două opere, sintetizând rezultatele unei cercetări mai vechi, prezentate pe larg în capitolul 2, ***Kalīla wa Dimna*** *şi* ***Istoria ieroglifică****. Convergenţe şi divergenţe* (Focşineanu 2015: 10–67) din teza de disertaţie susţinută în luna iunie 2015 la Universitatea din Bucureşti (Focşineanu 2015).

De la *Kalīla wa Dimna* la *Istoria ieroglifică*

În subcapitolul *2.1. Cultureme orientale în* ***Istoria ieroglifică*** (Focşineanu 2015: 11–13) am arătat că prezenţa culturemelor orientale – Babilonul, Eufratul, Asia, pustiul Arabiei, vechea Mesopotamie şi Imperiul Persan, fluviul Nil, vântul Sam (Cantemir 1983 I: 29, 57–58; 1983 II: 152, 1983 I: 183, 187, 193, 194, 282; 1983 II: 25, 1983 I: 288) – în romanul lui Dimitrie Cantemir este o dovadă certă a influenţei literaturilor orientale.

În subcapitolul *2.2. Lupta pentru putere şi motivul trădării în Kalīla wa Dimna şi Istoria ieroglifică* (Focşineanu 2015:14–18), focalizându-ne asupra binomului *prieten–duşman*, discutat de Makram Abbès (2008: 11–41), am urmărit modul în care lupta pentru putere şi, subsumat acesteia, motivul trădării, sunt

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

concentrate în romanul lui Dimitrie Cantemir. Dacă în opera *Kalīla wa Dimna* motivul trădării se regăseşte în jumătate dintre fabulele care compun volumul de povestiri (Abbès 2008: 13), fiind un laitmotiv al întregii cărţi şi având de-a face mai degrabă cu o sumă de trădări, în *Istoria ieroglifică*, acesta este unitar. În unele povestiri din *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 135–179/ KDGG: 63–81, KDAS: 236–246/ KDGG: 151–162), trădarea survine în urma invidiei şi a fricii de a nu pierde puterea, cel mai adesea politică, sau poziţia în ierarhia socială, în vreme ce în altele (KDAS: 270–271)/ KDGG: 179–184) trădarea este urmare a nerecunoştinţei. Spre deosebire de *Kalīla wa Dimna*, în *Istoria ieroglifică* trădarea este prezentă în întregul roman, fiind dezvoltată progresiv şi augmentându-se de la o pagină la alta prin metoda *bulgărelui de zăpadă*. Dezbaterea privind supremaţia din incipitul *Istoriei ieroglifice* pare a fi o reflexie a versiunii din turca otomană, *Hümayunname* (*Cartea împărătească*). Conflictul pe care personajele se străduiesc să-l rezolve, criza politică sau compromisul de putere trimit cu gândul la intrigile din Marele Divan, bine cunoscut lui Dimitrie Cantemir. Prin comparaţie cu *Kalīla wa Dimna*, unde lupta pentru putere este întâlnită în mai multe fabule, scopul trădătorului fiind cucerirea unei poziţi superioare în ierarhia socială, în *Istoria ieroglifică* lupta pentru putere este definită prin *contrarii*, având de-a face, iniţial, cu lupta dintre cele două monarhii pentru supremaţie, iar mai apoi cu alierea acestora în lupta contra Inorogului, complot politic determinat de frica monarhilor de a fi învinşi de fiinţa superioară, Filul.

În funcţie de evoluţia în lupta pentru putere şi de „statutul" personajelor în raport cu motivul trădării (trădător *vs* trădat), am caracterizat unele personaje în subcapitolele *2.3. Fiinţa superioară* şi *2.4. Fiinţa dominată de ură* (Focşineanu 2015: 19–23, 24–26).

Tipologia boului Šatraba, exponent al fiinţei superioare (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62), pare să fi fost valorificată de Dimitrie Cantemir în *Istoria ieroglifică* prin construirea personajului numit Inorog. Poate că imaginea boului în cultura

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

românească, animal-simbol al slăbiciunii şi, totodată, al prostiei, l-a determinat pe Dimitrie Cantemir să renunţe la acest personaj care nu ar fi fost creditat de cititorii săi. Bogdan Creţu consideră că alegerea inorogului, considerat simbol al perfecţiunii (Creţu 2013 I: 128–166), legitimează statutul de fiinţă unică al personajului lui Dimitrie Cantemir. Contrastul dintre fiinţa superioară şi muritorii de rând se regăseşte în ambele opere. Filiaţia dintre boul Šatraba şi Inorog poate fi stabilită prin unele trăsături de caracter ale celor două personaje sau atitudini şi mentalităţi, cum ar fi preocuparea pentru *buna guvernare* (KDGG: 47–48), atitudinea faţă de noua soartă, acceptată ca pe un dat firesc (KDGG: 53; Cantemir 1983b: 77), vocaţia – sau, mai bine zis, cultul – prieteniei (Cantemir 1983b: 62–63). În ambele opere superioritatea intelectuală a personajelor este cea care legitimează puterea politică (KDGG: 37; Cantemir 1983b: 200–207). Spre deosebire de boul Šatraba, care este răpus din cauza lipsei de chibzuinţă şi înţelepciune (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62), Inorogul supravieţuieşte, fiind un factor de echilibru în ecuaţia politică prin armistiţiul pe care-l propune (Cantemir 1983b: 200–201). Dimitrie Cantemir pare să fi preluat trăsăturile cardinale ale boului Šatraba şi să le fi atribuit personajului său, Inorogul fiind un simbol al perfecţiunii (Creţu 2013 I: 128–166).

Pasărea Fanza (KDAS: 228–235/ KDGG: 143–149) poate fi considerată un exponent al *fiinţei dominate de ură* prin setea sa de răzbunare şi brutalitatea cu care scoate ochii fiului regelui, deşi acţiunile sale pot fi justificate prin ceea ce Claude France Audebert numeşte *principiu al cauzalităţii* (Audebert 1999: 305). Probabil că pasărea Fanza a fost modelul formal pe care Dimitrie Cantemir l-a avut în vedere în construirea Hameleonului, considerat *sinonimia posibilă cu diavolul însuşi* (Mihăilescu 2002: 222) sau *principiul activ al răului* (Creţu 2013 II: 276), convertind dorinţa de răzbunare a acesteia în ură, sentiment dominant al Hameleonului.

În subcapitolul *2.5. Personaje în oglindă* (Focşineanu 2015: 27–61) ne-am ocupat de caracterizarea comparativă a *Şacalului,*

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Leului, *Corbului*, *Vulpii*, *Râsului*, *Maimuţei*, *Lupului*, *Elefantului*, *Porcului* şi *Şoarecelui.*

Dacă în *Kalīla wa Dimna* identificăm mai multe ipostaze ale şacalului (Focşineanu 2015: 27–33) – trădător, înţelept, filosof, ascet, moralist, viclean, diplomat, fidel –, Şacalul lui Dimitrie Cantemir este surprins într-o singură ipostază, cea a justiţiarului orator, apropiindu-se de tipologia lui Kalīla (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 135–179/ KDGG: 63–81), de cea a şacalului ascet (KDAS: 236–246/ KDGG: 151–168) sau de cea a şacalului moralist (KDAS: 266–269/ KDGG: 159–162). Şacalul lui Dimitrie Cantemir se înrudeşte cu ultimul personaj menţionat prin cumpătare sau tendinţe moralizatoare, opunându-se anarhiei sau dezordinii provocate de Corb (Cantemir 1983 I: 71–72) şi, la fel ca şacalul Kalīla, personajul lui Dimitrie Cantemir îi cucereşte pe ceilalţi prin forţa logosului şi prin claritatea argumentării (*ibidem*: 72–73). Dimitrie Cantemir pare a se raporta şi la fratele lui Kalīla, Dimna, atunci când Şacalul, abil, cere ajutorul Vulpii, renumită pentru lăcomie, determinând-o să intervină în situaţia conflictuală şi să amelioreze prejudiciul de imagine al patrupedelor (*ibidem*: 61).

La fel se întâmplă şi cu Leul (Focşineanu 2015: 34–37), Dimitrie Cantemir finisând matriţa preluată din *Kalīla wa Dimna* cu substanţa psiho-cognitivă a personajului politic autohton care face subiectul pamfletului său. În *Kalīla wa Dimna*, leul este fie monarhul tiran, instabil emoţional, care, înfricoşat de pierderea puterii, poate fi învrăjbit împotriva fiinţelor superioare din punct de vedere intelectual (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 135–179/ KDGG: 63–81), fie monarhul Mecena, care, aflând de existenţa şacalului ascet şi de rafinamentul intelectual al acestuia, doreşte să-l aibă la curte (KDAS: 236–246)/ KDGG:151–162). Rege al animalelor, leul apare şi în ipostaza fiinţei lipsite de putere care depinde de ceilalţi pentru a-şi procura hrana (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 209–215/ KDGG: 125–132). Totodată, în ipostază feminină, leoaica este un *alter ego* al fiului, este sfetnicul care îi oferă sfaturi privind *buna guvernare* şi care îl dojeneşte atunci când acesta ia decizii nechibzuite (KDAS: 135–179/ KDGG: 63–

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

81, KDAS: 236–246/ KDGG: 151–162). O altă ipostază feminină este cea a leoaicei pocăite, care îşi schimbă stilul de viaţă, mâncând doar iarbă şi trăind în pioşenie (KDAS: 266–269/ KDGG: 159–162). Probabil că ipostaza la care Dimitrie Cantemir s-a raportat este cea a monarhului absolutist obsedat de putere (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 135–179/ KDGG: 63–81) şi timorat să nu o piardă (Cantemir 1983 I: 29–30).

Alături de şacali, Corbul (Focşineanu 2015: 38–42), trădător, intrigant, oportunist, egoist, înzestrat cu minte şi arta vorbirii alese, fie simbolizează dualitatea fiinţei umane (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 180–208/ KDGG: 101–123), fie este un exponent al fiinţei înstrăinate (KDAS: 272–277 KDGG: 177–178). Tiparul la care Dimitrie Cantemir s-a raportat pare să fie cel al corbului trădător şi intrigant (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 180–208/ KDGG: 101–123). Dacă în *Kalīla wa Dimna* unii corbi erau înzestraţi cu minte sau cu arta vorbirii îngrijite, cel din *Istoria ieroglifică*, „depozitarul a tot ce poate fi mai rău, mai corupt, mai ticălos" (Creţu 2013 II: 257), nu deţine aceste calităţi şi este invidios pe semenii care le au (Cantemir 1983 I: 59).

Vulpea (Focşineanu 2015: 43–44) nu pare a suferi metamorfoze spectaculoase, mai ales că în *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62) aceasta este mai întâi naivă şi proastă, apoi vicleană. Şi de data aceasta, Dimitrie Cantemir pare să fi ţinut seamă de un model formal, cel al vulpii răzbunătoare şi viclene, înzestrate cu talent oratoric şi putere de convingere (KDMY:192–193/ KDGG: 193–195). Mai mult decât atât, Dimitrie Cantemir pare a rafina discursul vulpii din *Kalīla wa Dimna*, personajul său fiind un un simbol al politicianului abil, capabil să identifice şi să profite de vulnerabilităţile politice şi de slăbiciunile adversarilor.

La fel ca în cazul Vulpii, Râsul (Focşineanu 2015: 45–46) din *Istoria ieroglifică*, „autorul moral al necazurilor Inorogului" (Creţu 2013 II: 407), ilustrează rafinarea posibilelor modele formale pe care Dimitrie Cantemir le-a avut în vedere. Viclenia râsului din *Kalīla wa Dimna*, mascată sau atenuată de vorbirea aleasă, poate fi trăsătura cardinală preluată de Dimitrie

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Cantemir. Dacă în *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 180–208/ KDGG: 101–123), râsul, personaj episodic, este un bun orator şi are o mare putere de convingere (omoară prin viclenie şi prefăcătorie o privighetoare şi un iepure care vin la el să le facă dreptate), în *Istoria ieroglifică*, acestui personaj îi este atribuit un rol important în economia narativă.

Alături de şacali şi corbi, şi maimuţele (Focşineanu 2015: 47–50) din *Kalīla wa Dimna* se remarcă prin mai multe ipostaze contradictorii: *proastă* (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62), *precaută* şi *înţeleaptă* (KDAS: 209–215/ KDGG: 125–132) sau *recunoscătoare* (KDAS: 270–271/ KDGG: 179–184)). Totodată, la fel ca Vulpea şi Râsul, Maimuţa din *Istoria ieroglifică* ilustrează o rafinare a tiparelor formale din *Kalīla wa Dimna* la care Dimitrie Cantemir se putea raporta. Dacă personajele discutate anterior puteau fi definite printr-o singură trăsătură, maimuţa este, poate, singurul personaj căruia Dimitrie Cantemir i-a atribuit două ipostaze antagonice: *filosof specialist în etică* vs *duşman al adevărului* (atunci când intră în tabăra Corbului şi îl împiedică pe Liliac să spună adevărul – Cantemir 1983 I: 207). Maimuţa înţeleaptă, considerată de celelalte personaje capabiă să elucideze etimologia personajului numit Struţocămilă (*ibidem*: 93–94), pare a se înrudi mai curând cu maimuţoiul isteţ şi abil (KDAS: 209–215/ KDGG: 125–132) sau cu maimuţa recunoscătoare şi umilă (KDAS: 270–271/ KDGG: 179–184) decât cu decât cu maimuţa proastă din *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62).

În cazul Lupului (Focşineanu 2015:51–52), putem vorbi despre o inversare a axei de valori, Lupul lui Dimitrie Cantemir simbolizând raţionalismul de expresie iluministă din epocă, fiind un exponent al cumpătării. În *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62, KDAS: 160–179)/ KDGG: 83– 100) viclenia sau lăcomia sunt trăsăturile cardinale ale lupului, acest personaj având parcă o predispoziţie pentru trădare. Lupul din *Istoria ieroglifică*, „simbol al raţiunii puse în slujba dreptăţii" (Creţu 2013 I: 178–179), reprezintă o răsturnare a tiparului pe care Dimitrie Cantemir îl cunoştea din lectura în turca otomană.

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Alegându-şi cu finețe cuvintele, Lupul condamnă intrigile şi le propune pacea celorlalte personaje (Cantemir 1983 I: 73–77).

În ambele opere, la fel ca în toate culturile lumii, Elefantul (Focşineanu 2015: 53–55) simbolizează puterea sau măreția. Înțelepciunea, trăsătură specifică elefantului din cele mai vechi timpuri (Creţu 2013 II: 351–362), este anulată de Dimitrie Cantemir. La fel procedează şi cu invincibilitatea elefantului din *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 67–134/ KDGG: 19–62), augmentând naivitatea (KDAS: 180–208/ KDGG: 101–123) şi convertind-o în prostie (Cantemir 1983b: 110–111), fapt explicabil prin conflictul pentru succesiune.

Cât priveşte Porcul (Focşineanu 2015: 56–58), personaj episodic al operei *Kalīla wa Dimna* sau figurant al *Istoriei ieroglifice*, nu putem vorbi neapărat despre raportarea la un anumit tipar sau preluarea unor trăsături, comportamente sau atitudini anume, ci mai curând despre valorificarea concepției islamice privitoare la porc, suprapusă peste cea existentă în societatea românească din vremea lui Dimitrie Cantemir. În *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 135–179/ KDGG: 63–81) porcul, liderul turmei, este fie o ființă cuviincioasă, înțeleaptă sau inteligentă, care manifestă respect față de semeni sau care cunoaşte natura celorlalte viețuitoare, fie o ființă grotescă, aşa cum îl descrie Dimna, fapt explicabil, în mod cert, prin imaginea acestui animal în cultura islamică. Sensibilitatea pe care o dovedeşte în povestirea sus-menționată este dublată de altruism (KDAS: 160–179/ KDGG: 83– 100) atunci când un mistreț salvează o gazelă cu sacrificiul propriei vieți. În *Istoria ieroglifică*, Porcul (Râmătoriul) nu ia parte la acțiuni, ci este doar menționat, fiind inclus în „[...] cele mai de gios ranguri" (Cantemir 1983 I: 34), alături de „[...] jiganiile şi pasirile, carile în sine vreo putere nu au, nici duh vitejesc sau inimos poartă, ce pururea supuse şi totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spîndzură" (*ibidem*: 34), luând parte la semnarea acordului dintre cele două monarhii (*ibidem*: 248). Totodată, concepția islamică privitoare la porc, alături de prejudiciul de imagine adus de Dimna, suprapuse peste mentalul românesc, par a fi valorificate în unele comparații animaliere (*ibidem*: 134, 218, 284, 293).

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Nici în cazul Şoarecelui (Focşineanu 2015: 59–61) nu putem pune problema preluării unui tipar, ci mai curând a unui sistem de idei, valori sau principii. Şoarecele din *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 220–227/ KDGG: 137–142) este înţelept, cumpătat şi prudent cu (potenţialii) duşmani. Fratele său mai mare, şobolanul (KDAS: 160–179/ KDGG: 83–100), se situează la polul opus. Rozând laţul, salvează porumbiţa, manifestând faţă de aceasta o prietenie necondiţionată. Şoarecele din *Istoria ieroglifică* simbolizează îngâmfarea, iar mustrarea făcută de pasăre, care îl imploră să îi lase viu măcar un pui, ar putea fi o valorificare a dojenilor pe care şacalul şi turturica i le fac leoaicei în *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 266–269/ KDGG: 159–162).

În fine, în ultimul subcapitol al disertaţiei noastre, intitulat *2.6. Visul premonitoriu* (Focşineanu 2015: 6267), am lansat ipoteza unei posibile influenţe a operei *Kalīla wa Dimna* asupra visului Hameleonului, alături de influenţa pe care povestirea *Cele douăsprezece vise ale lui Mamer* ar fi putut-o avea asupra lui Dimitrie Cantemir. Mai întâi, am abordat influenţa unei povestiri din *Kalīla wa Dimna* (KDAS: 247–265/ KDGG: 163–178) asupra *Celor 12 vise ale lui Mamer* (CLRVCT: 222–225), influenţă semnalată încă din 1883 de Moses Gaster (Gaster 1883: 60). Ştim că, în epoca veche, *cărţile populare* au avut o largă circulaţie în spaţiul românesc (Cartojan 1974a, Cartojan 1974b). Probabil că Dimitrie Cantemir a avut în vedere atât povestirea din *Kalīla wa Dimna*, cât şi *Cele douăsprezece vise ale lui Mamer* în 1705, când scria *Istoria ieroglifică* în capitala otomană. Asemănarea dintre *Istoria ieroglifică şi Kalīla wa Dimna* ar putea fi plasată la nivelul tălmăcirii viselor: aşa cum brahmanii tălmăcesc în folos propriu visele regelui Balād, la fel şi Hameleonul tălmăceşte visele în favoarea sa. De asemenea, am luat în calcul o posibilă influenţă biblică (*Facerea* 41: 1–57), datorată mediului creştin în care principele moldav a fost educat.

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Concluzii

Comparând cele două texte, am evidenţiat unele similitudini, dacă nu chiar influenţe: intrigile de la curte care amintesc de Marele Divan, concentrarea unor teme şi motive (lupta pentru putere şi, subsumat acesteia, motivul trădării; visul premonitoriu), binomul *fiinţa superioară–fiinţa dominată de ură*, construirea personajelor fie prin raportarea la un tipar formal (şacalul, leul, corbul, şoarecele) sau concepţii (porcul), fie prin rafinarea (vulpea, râsul, maimuţa), modificarea (lupul) sau augmentarea acestuia (elefantul). În contextul filiaţiei pe care am investigat-o, originalitatea *Istoriei ieroglifice* poate fi discutată în raport cu valorificarea elementelor amintite în articolul de faţă: în romanul lui Dimitrie Cantemir tema luptei pentru putere şi motivul trădării gravitează în jurul conflictului dintre monarhia Leului şi cea a Vulturului, evoluţia personajelor fiind determinată de natura acestui conflict. Alături de acestea, fiecare dintre personajele discutate în oglindă (şacalul, leul, corbul, vulpea, râsul, maimuţa, lupul, elefantul, porcul, şoarecele) apar în mai multe ipostaze în *Kalīla wa Dimna*, iar în *Istoria ieroglifică* într-una singură. În ciuda acestor rezultate obţinute, care demonstrează o influenţă evidentă a operei *Kalīla wa Dimna*, considerăm că un studiu complet privitor la problematica în discuţie poate fi realizat numai în cadrul unui proiect transnaţional în care să fie implicaţi specialişti cunoscători ai limbilor sus-menţionate, aşa cum am precizat şi în ultimul capitol (*3. Concluzii*) al tezei de disertaţie amintite (Focşineanu 2015: 70).

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

Bibliografie

Izvoare şi lucrări de referinţă

Surse primare

CANTEMIR D., *Istoria ieroglifică*, vol. I–II, note şi glosar: Ion Verdeş şi P.P. Panaitescu, prefaţă şi tabel cronologic: Alexandru Duţu, Bucureşti, Minerva, 1983.

CLRVCT: I.C. Chiţimia, Stela Toma (editori), *Crestomaţie de literatură română veche*, vol. I (cuvânt-înainte de Zoe Dumitrescu Buşulenga), Cluj-Napoca, Dacia, 1984.

KDAS: Antoine Isaac Silvestre de Sacy, *Calila et Dimna ou fables de Bidpai*, Paris, L'imprimerie Royale, 1816.

KDGG: Ibn al-Muqaffa', *Kalila şi Dimna sau poveştile lui Bidpai* (traducere din limba arabă, postfaţă şi note de George Grigore), Iaşi, Polirom, 2010.

KDMY: Munther A. Younes, *Kalila wa Dimna. For Students of Arabic*, Ithaca, Spoken Language Services, 2001.

Surse secundare

CANTEMIR D., *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane* (traducere din limba rusă, studiu introductiv şi comentarii: Virgil Cândea), Bucureşti, Minerva, 1977.

*** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

*

Literatură secundară

ABBES M., *L'ami et l'ennemi dans* ***Kalila*** *et* ***Dimna***, în „Bulletin d'études orientales", LVII, p. 11–41.

ANGHELESCU M., *Dimitrie Cantemir şi literatura orientală*, în „Revista de istorie şi teorie literară", 2 (22), p. 195–200, 1973.

—— *Literatura română şi Orientul*, Bucureşti, Minerva, 1975.

AUDEBERT C.F., *La condition humaine d'après Kalīla wa Dimna*, în „Arabica", 46 (3), p. 287–312, 1999.

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)

BHOSE A., *Inorogul pe urmele lui Visnusarman*: http://amitabhose.net/Articol.asp?ID=67 (consultat în 15.04.2014), 1990.

CARTOJAN N., *Cărţile populare în literatura românescă. Epoca influenţei sud-slave*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1974a.

—— *Cărţile populare în literature românescă. Epoca influenţei greceşti*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1974b.

CREŢU B., *Bestiarul lui Dimitrie Cantemir: studiu comparativ*, vol. I, *Premise. Bestiae Domini*, Iaşi, Institutul European; vol. II, *Bestiae Diaboli*, Iaşi, Institutul European, 2013.

FOCŞINEANU A.-G., ***Kalīla wa Dimna*** *şi* ***Istoria ieroglifică***. *O posibilă filiaţie*, teză de disertaţie, îndrumător şt.: prof.univ.dr. George Grigore, Bucureşti, Universitatea din Bucureşti, 2015.

GASTER M., *Literatura populară română*, Bucureşti, Ig. Haimann, 1883.

GRIGORE G., ***Kalila*** *şi* ***Dimna****: mărturie a unui dialog intercultural de-a lungul veacurilor*, postfaţă la ***Kalila*** *şi* ***Dimna*** *sau poveştile lui Bidpai*, Iaşi, Polirom, p. 199–211, 2010.

—— ***Kalīla wa Dimna*** *and its Journey to the World Literatures*, în „Romano-Arabica", 13, p. 139–150, 2013.

MIHĂILESCU G., *Universul baroc al „Istoriei ieroglifice" între retorică şi imaginar*, Bucureşti, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", 2002.

SOROHAN E., *Cantemir în cartea ieroglifelor*, Bucureşti, Minerva, 1978.

BDD-V4950 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:37 UTC)